

НЕСУБСТАНЦІАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ДІЄСЛІВ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Багатоплановий характер предиката – однієї з центральних категорій семантичної структури речення – зумовлює його вивчення в різних аспектах. Тому особливої актуальності набуває дослідження семантико-синтаксичної категорійності компонентів у структурі речення. Для повної інтерпретації семантики дієслова у синтаксичній конструкції важливими є не тільки валентнісні характеристики, а й інтенційні, що зумовлені семантикою дієслова, а тому вимагають глибокого осмислення.

У сучасну лінгвістику термін «інтенція» увів словацький дослідник Е. Пауліні [4], на думку якого інтенція – це дія, яка звідкись виходить (чи не виходить) і кудись спрямована (чи не спрямована). Дослідженню інтенційних характеристик дієслів присвятили свої роботи М. Володченков, С. Канцельсон, Р. Мразек, Я Оравець, Є. Шутова та ін. У теорії інтенції дієслівної дії науковці розмежовують аргументи – субстанціальні характеристики дієслова та детермінанти – несубстанціальні характеристики. Несубстанціальні характеристики виступають другорядними порівняно із субстанціальними, але є важливими для повної реалізації семантики дієслова у синтаксичній конструкції. Тому вичерпний їх опис надасть можливість глибше усвідомити дієслівні значення.

Інтенційні характеристики дієслів інформаційної діяльності досі не були предметом дослідження українських мовознавців.

Метою статті є дослідження інтенційних несубстанціальних характеристик дієслів інформаційної діяльності.

Опис несубстанціальних характеристик дієслів інформаційної діяльності буде здійснюватися за раніше виділеними семантичними підгрупами, серед яких: пошук, збирання, передача, отримання, обробка,

збереження, технічне інформації.

1. Пошук інформації

Adv loc

Для дієслів цієї підгрупи визначальними є характеристики просторової локалізації. Це такі лексеми: *вибирати, винаходити, вишукувати, віднаходити, дізнатися, довідатися, шукати* та ін. Напр.: *У попередніх прикладах ми вибирали інформацію зі всіх рядків таблиці бази даних* (з підручн.); *Ми дізналися про Вашу фірму з комерційного журналу* (з газети).

Adv man

Для більшості дієслів названої підгрупи визначальними є також і характеристики способу дії. Напр.: *Допитливі діти завзято вишукують інформацію* (з газети); *Вільні зразки почерку слідчий добирає шляхом виїмки, обшуку, огляду* (з підручн.).

Adv temp

Дієслова зазначеної підгрупи програмують повною мірою і темпоральні характеристики. Напр.: *Я сама дізналась про це пізніше* (В. Підмогильний); *Тоді ж уперше Шеллі дізнався про ідеї народовладдя, які проповідував Жан Жак Руссо* (з підручн.).

Adv caus

До дієслів, для яких основною є характеристика мети, належать такі: *вибирати, добирати, шукати* та ін. Напр.: *Учень добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу* (з підручн.).

2. Збирання інформації

Adv man

Дієслова цієї підгрупи, такі як *анкетувати, вибирати, вимірювати, добувати, виписувати, вишукувати, записувати, збирати, каталогізувати, накопичувати, спостерігати, тестувати, шукати* та ін., програмують характеристики способу дії. Напр.: *Панас ретельно записував усе цікаве*

(І. Пільгук); *Вміст алкоголю у крові водіїв Державтоінспекція області відтепер вимірює новим приладом* (з газети).

Adv loc

Аналізована підгрупа дієслівних лексем повною мірою програмує і характеристики просторової локалізації. Напр.: *Давид сидів кінець стола, рився в книжках і виписував якісь цифри, помітки на клаптику паперу* (А.Головко); *Дослідник спостерігає об'єкт в умовах лабораторії* (з підручн.).

Adv temp

Усі лексеми, що належать до зазначеної групи, можуть мати темпоральні характеристики. Напр.: *Також учасники у цей день анкетували перехожих щодо читацьких уподобань* (з газети); *Перед початком занять методисти тестують учнів* (з газети).

Adv fin

Характеристики мети виступають найважливішими для таких дієслів: *анкетувати, тестувати, добирати* та ін. Напр.: *Перед початком роботи членів робочої групи анкетують з метою виявлення рівня володіння сучасною методологією доказової медицини та адаптації клінічних настанов* (з газети).

3. Передача інформації

Adv temp

Ця підгрупа дієслів програмує темпоральні характеристики. Це такі лексеми, як *виголошувати, висловлювати, відказувати, відкликати, відповідати, віщувати, дебатувати, декламувати, демонструвати, дискутувати, домовлятися, засвідчити, зауважувати, заявляти, інструктувати, інформувати, командувати, коментувати, критикувати, обговорювати, оголошувати, ораторствувати, повідомляти, полемізувати, попереджати, пояснювати, рапортувати, рекламувати, розголошувати, розпитувати, розповідати, свідчити, хвалити, цитувати* та ін. Напр.: *Так їй потім розказувала мати* (О. Забужко); *Спочатку він писав їй приємні*

слова, а потім почалися освідчення в коханні (В.Даниленко); 1 червня 1761 року бугогардівський полковник Корній Шустовал рапортував кошовому отаману про затримання браконьєрів у степах (з газети).

Adv man

Для дієслів зазначеної підгрупи визначальними є характеристики способу дії. Напр.: *Мій герой із нафосом виголошував власні епохальні вірші, іноді наорював на баяні в супроводі балалайок (з газети); Українці вільно висловлюють свою думку і позбулися відчуття страху перед державою (з газети); Вона відповіла мені якось неясно (М. Хвильовий.).*

Adv loc

Локативні характеристики є важливими для більшості дієслів зазначеної групи. Напр.: *Школярам на зошитах рекламують рингтон «Хлопчик даун» (з газети); На Парламентській асамблеї в Європі обговорили нашу свободу слова (Л. Костенко); Брентано у своїх працях полемізує з Вундтом_ (з підручн.).*

Adv inten

Ця підгрупа дієслівних лексем повною мірою програмує і характеристики інтенсивності. Напр.: *Вона глянула на нього глибоким повільним поглядом, знайомим йому, та вже недошкульним, і теж щось тихо відповіла йому, але він не розчув, пройшовши (В. Підмогильний); Щоб хоч трохи розважити його, воєнком навмисне голосно розповідає дружині різні комічні історії, в жартівливому тоні розмірковує про майбутнє... (О. Гончар).*

Adv fin

Дієслова *кликати, консультиувати, обговорювати, розпитувати* та ін. прогнозують характеристики мети. Напр.: *Батько кликав їх вечерять і не діждавсь; мусив сам вечеряти (І. Нечуй-Левицький).*

4.Отримання інформації

Adv loc

Аналізована підгрупа дієслів повною мірою програмує локативні характеристики. Це такі лексеми, як *вгледіти, вдивлятися, виписувати, вислухати, вчитувати впізнавати, вчитуватися, дивитися, дізнатися, довідатися, дослухатися, дочитувати, екзаменувати, задивитися, записувати, засвоювати, заслухувати, зчитувати, консультуватися, оглядати, ознайомлюватися, переглядати, переписувати, перечитувати, піддивлятися, підслухати, побачити, роздивлятися, розмовляти, сприймати, услухатися* та ін. Напр.: *Нарешті біля собору (Григорій) вгледів двох модно вбраних джінджиків* (В. Шевчук); *Тут я вперше побачив свою дружину з білою пов'язкою на голові* (Л. Костенко).

Adv man

Визначальними для цієї групи дієслів є характеристики способу дії. Напр.: *Кожен з присутніх із сумом вчитувався в напис, що сяяв золотом біля царських врат* (з газети); *Теща дивиться на мене з жахом* (Л. Костенко).

Adv temp

Повною мірою для зазначеної групи дієслів представлено темпоральні характеристики. Напр.: *Старший брат Шури, відповідальний підпільний працівник Білорусії, залишився в Мінську для підпільної роботи, як про це вона дізналася вже пізніше* (О. Гончар); *Наприкінці 2011 року ми довідалися від своїх колег і близьких про Ваш виступ на одному з львівських телеканалів* (з газети).

Adv inten

Важливими для лексем цієї групи є характеристики інтенсивності. Напр.: *Міністерство юстиції довго консультувалося з міністерством внутрішніх справ, зі своїми відділами, виважувало* (М. Сиротюк); *Не раз металург-революціонер у кабінеті Яворницького розмовляв з ним про гірку долю трударів, консультувався з ним про археологічні методи дослідження* (І. Шаповал).

5. Обробка інформації

-Adv loc-

Зазначена підгрупа дієслів повною мірою програмує локативні характеристики. Це такі лексеми, як *аргументувати, аналізувати, вивіряти, вивчати, визначати, виокремлювати, відгадати, деталізувати, досліджувати, думати, замислюватися, засвоїти, зашифровувати, згрупувати, з'ясовувати, конспектувати, мислити, обчислювати, опрацювати, перекладати, підсумовувати, редагувати, рецензувати, систематизувати, узагальнити, усвідомлювати, фальсифікувати* та ін. Напр.: *У передбачені договором строки **банки-кореспонденти** спільно **вивіряють записи на кореспондентських рахунках** (з підручн.); **На Прикарпатті державний виконавець фальсифікував документи** (з газети); Історичні теми **опрацьовували у своїх творах** й інші письменники (з газети).*

Adv man

Повною мірою для зазначеної групи дієслів представлені характеристики способу дії. Напр.: ***Студенти самостійно деталізують план** дослідження (з підручн.); **За цим методом науковці традиційно досліджують** письмові джерела, **фіксуючи практику вживання** (з журналу).*

Adv inten

Ця підгрупа дієслівних лексем програмує і характеристики інтенсивності. Напр.: *Учень **недостатньо усвідомлює фактичний зміст твору, користуючись** значною допомогою вчителя (з підручн.); **Дуже часто менеджери з персоналу редагують резюме** шукачів під стандарти своєї компанії (з підручн.).*

Adv temp

Визначальною для зазначених лексем є темпоральна характеристика. Напр.: ***На першому етапі вони збирають і всебічно аналізують інформацію про передбачуваного партнера** (з підручн.); **О. Конт на початку***

XIX століття замислився над проблемою класифікації позитивних наук (з підручн).

/Adv fin/

Дієслова *аналізувати, обґрунтувати, систематизувати, узагальнювати, шифрувати, фальсифікувати* та ін. прогнозують характеристики мети. Напр.: ***Власники аналізують звіти для підвищення прибутковості капіталу (з газети); ДПС збирає та узагальнює пропозиції для вдосконалення податкової системи (з газети).***

6. Збереження інформації

Adv temp

Темпоральна характеристика є визначальною для таких дієслів: *архівувати вивчити, видати, опублікувати, вписати, друкуватися, задокументовувати, зазубрити, заучувати, занотовувати, запам'ятати, записувати, згадати, надрукувати, опублікувати, реєструвати* та ін. Напр.: ***Після того письменник опублікував у періодичних виданнях ще сім творів (з підручн.). Потім я сідав і записував вже дуже чистий текст (Ю. Андрухович); 12 липня 1580 року в Острозькій друкарні Іван Федоров надрукував «Острозьку біблію», наклад якої вийшов 12 серпня 1581 року (з підручн.).***

Adv loc

Аналізована підгрупа дієслівних лексем програмує локативні характеристики. Напр.: ***Ще 1982 року В. Шевчук опублікував у журналі «Дніпро» драматичну поему «У затінку біля Хрещатика», а в «Літературній Україні» уривок із драматичної поеми «Князь Кий» (з підручн.). Максим записав себе в список (І. Багряний).***

Adv man

Для зазначеної групи дієслів визначальними є характеристики способу дії. Напр.: ***Таня мимоволі фіксує кожен його рух (О.Гончар); Він добре запам'ятовує, що має сказати, коли його опережуть мечем, доволі швидко вивчив напам'ять промову до яничар (Р.Іваничук).***

7. Технічне забезпечення інформації

Adv man

Ця підгрупа дієслівних лексем програмує характеристики способу дії. Це такі лексеми, як *автоматизувати, архівувати, вводити, виводити, використовувати, вилучати, доставляти, запам'ятовувати, заблокувати, заносити, зберігати, копіювати, містити, переміщати, розблокувати, створити, упорядкувати, формувати* та ін. Напр.: ***Зчитування інформації здійснюється сканерами*** (з підручн.); Далі ***повідомлення рухається ланцюжком поштових серверів від SMTP-сервера відправника до POP-сервера одержувача*** (з підручн.).

Adv temp

Також ця підгрупа дієслівних лексем програмує і темпоральні характеристики. Напр.: ***Сьогодні засоби електронної пошти доставляють не тільки текстові повідомлення, а й довільні файли даних, а також повідомлення з елементами форматування, графікою, звукозаписом та іншими мультимедійними компонентами*** (з підручн.); ***Під час використання двосторонньої синхронізації, файли копіюються в обох напрямках, що забезпечує синхронізацію файлів у обох розташуваннях*** (з підручн.).

Adv fin

Важливою для лексем цієї групи є характеристика мети. Напр.: ***Для пересилання конфіденційного повідомлення відправник шифрує його текст за допомогою відкритого ключа адресата*** (з підручн.); ***Для реалізації системи зберігання інформації на зовнішніх накопичувачах створюють файлову систему*** (з підручн.).

Adv loc

Пропонована підгрупа дієслівних лексем повною мірою програмує локативні характеристики. Напр.: ***Всі повідомлення зберігаються в одному***

файлі загальної бази даних (з підручн.); Довідковий текст виводиться на екран (з підручн.).

Узагальнюючи наведене вище, можна зробити такі висновки: несубстанціальні характеристики дієслів є важливими кваліфікаторами, оскільки без них значення дієслівної дії сприймається не повністю реалізованим. Дієслова інформаційної діяльності найчастіше сполучаються з такими несубстанціальними поширювачами: група «Пошук» широко представлена локативними обставинами, способу дії та темпоральними, меншою мірою - обставинами мети; група «Збирання» програмує повною мірою обставини просторової локалізації, темпоральні, способу дії, меншою мірою – обставинами мети; для групи «Передача» визначальними є темпоральні обставини, локативні, способу дії, інтенсивності, рідше трапляються обставини мети; група «Отримання» представлена локативними обставинами, обставинами способу дії, темпоральними, інтенсивності; група «Обробка» програмує обставини способу дії, локативні, темпоральні, інтенсивності, мети; група «Збереження» поширюється локативними обставинами, темпоральними, способу дії; група «Технічне забезпечення інформації» представлена темпоральними обставинами, локативними, способу дії, мети.

Список використаної літератури

1. Володченков М.П. Интенционные свойства глаголов внутреннего эмоционального состояния в современном русском языке: автореферат дис. ...канд. филол. Наук /М. П. Володченков. – К., 1984. - 23с.
2. Українська мова: Енциклопедія / Ред. колегія: Русанівський В.М., Тараненко О.О., Зяблюк М.П., Карпіловська Є.А. та ін.; НАН України, Ін-т мовознавства ім. Потебні, Ін-т укр. мови НАН України, вид-во «Укр. Енциклопедія» ім. Бажана. – К.: Вид-во «Укр. енцикл.» ім. М.П. Бажана, 2000. – 752с.

3. Оравец Я. К вопросу о глагольной интенции и глагольном управлении /Я. Оравец // Единицы разных уровней грамматического строя языка и их взаимодействие. – М.: Наука, 1969. – С.176-187.
4. Паулини Э. Краткая грамматика словацкого языка / Э. Паулини ; авт.ст. Л. Н. Смирнова ; пер. Н. Т. Беляева. – М.: Высш. шк., 1982. – 223 с.
5. Шмидт З.И. «Текст» и «история» как базовые категории / З.И. Шмидт // Новое в Зарубежной Лингвистике. Вып. 8: Лингвистика текста. – М.: Прогресс, 1978. – С. 89 - 110.